

Verlagen

Zomerexcursie 2013 Maasduinen

Erik van der Spek, Pim Kuijken, Stijn Schreven,
Jan Smit

Inleiding

De zomerexcursie 2013 van de sectie ging naar het Nationaal Park Maasduinen. We bezochten op 3 augustus met negen deelnemers terreinen van het Limburgs Landschap, de gemeente Bergen en van Staatsbosbeheer. Bezocht zijn De Hamert, vooral de Stalberg (Ac. 209-391) en de heide (Ac. 209-392). Daarna het stuifzand van Bergerheide (Ac. 203-400) en Reindersmeer (Ac. 203-399) van de gemeente Bergen. Als laatste Het Quin; heide met plekken stuifzand (Ac. 198-406) en een akker (Ac. 198-407). In de periode van 2-5 augustus zijn door Erik van der Spek aanvullende bezoeken gebracht aan deze en enkele andere locaties.

De excursie viel binnen een periode van mooi weer met extreem hoge temperaturen. Door het late voorjaar bloeiden van de struikheide nog maar enkele planten. De heidesoorten zijn wel aangetroffen, maar nog in zeer lage aantallen. Langs de oever van de Maas op de Stalberg waren wel volop bloeiende planten te vinden, ook langs de oever van het Reindersmeer bloeiden redelijk wat planten. Er zijn 66 soorten wilde bijen waargenomen, waarvan er 13 op de rode lijst (Peeters & Reemer 2003) staan en 2 soorten, *Epeoloides coecutiens*, bonte viltbij en *Melitta tricincta*, ogentroostdikpoot nog niet uit het gebied bekend waren (Peeters et al. 2012). Er zijn 33 verschillende soorten wespen aangetroffen, waarvan 3 soorten, de cicadendoders *Gorytes laticinctus* en *Gorytes quinquecinctus* en *Polistes biglumis*, bergveldwesp nog niet uit het gebied bekend waren (Peeters et al. 2004).

De Maasduinen

Het water van de Maas heeft de Maasduinen vormgegeven. Steeds verlegde de rivier haar loop. En nam zij grote happen uit de oevers. Ook de wind blies een partijtje mee. De Maas en Rijn zetten grote hoeveelheden klei en zand af. De wind blies het zand op tot stuifduinen. Eerst groeiden er nog gewoon planten en struiken. Maar toen boeren hun vee op de duinen lieten grazen, verdwenen die snel. Het zand ging stuiven en bedreigde de akkers. Daarom werden

de duinen vanaf 1890 met naaldbomen beplant. In Nationaal Park De Maasduinen werkt Staatsbosbeheer samen met de gemeente Bergen, het Limburgs Landschap en particuliere grondbezitters. Alle beheerders zijn bezig met het omvormen van de naaldbossen naar loofbossen. Die horen er eigenlijk thuis en ze zijn ook veel rijker aan planten en dieren. In het bos mag dood hout blijven liggen.

Landgoed de Hamert

Tussen Wellerlooi en Arcen ligt Landgoed de Hamert, 1084 ha groot. Dit gebied, gesitueerd tussen Maas en Duitse grens, omvat een breed scala aan landschapstypen: de Maasweiden, droge loof- en naaldbossen, heidevelden, vennen, hoogveen, akkers en het snelstromende Geldernsch-Nierskanaal met zijn beekbegeleidende vochtige bos. De meeste deelnemers aan de excursie besteden aandacht aan De Stalberg (Fig. 1), met de weelderig bloeiende kruidenrijke oeverzone van de Maas de Stalberg.

Stalberg

Hier is de kwetsbare *Melitta tricincta* ogentroostdikpoot (Peeters & Reemer 2003) als nieuwe soort voor het gebied gevonden. Voedselplant is de rode ogentroost. Bij het gefaseerd maaibeheer is het van belang om niet meer dan een klein deel van de oppervlakte met rode ogentroost vroeg te maaien. De niet bedreigde *Melitta nigricans* kattenstaartdikpoot is in grote aantallen gevonden rond de voedselplant. De bij deze soorten horende koekoeksbij *Nomada flavopicta* zwartsprietwespbij was volop aanwezig. Langs de Maas was veel grote wederik te vinden met *Macropis europaea* gewone slobkousbij. De koekoeksbij van deze soort *Epeoloides coecutiens*, bonte viltbij, vloog hier ook en was nog niet van de Maasduinen bekend.

Fig. 1. De kruidenrijke oevers in de Stalberg. Foto Albert de Wilde.

Het gefaseerde maaibeheer is gunstig, mogelijk kan het beter afgestemd worden op het voorkomen van de voedselplanten van bijzondere stuifmeelspecialisten. Zo is in ieder geval een van de weinige groeiplaatsen met *Campanula* klokjes in de vroege ronde gemaaid

terwijl deze plantenfamilie veel stuifmeelspecialisten kent. Of in de winter ook een behoorlijk deel niet gemaaid wordt (zolang de Maas dit niet zelf regelt) is uit de vegetatie niet af te leiden. Wel zijn er minder vlinders waarvan de rupsen aan overstaand gras overwinteren gezien dan te verwachten is, maar dat kan ook toeval zijn.

Pikmeeuwenwater e.o.

In het gevarieerde heidegebied rond dit ven vlogen weinig insecten, de bloei van de struikheide moest nog beginnen. Het is een mooi gevarieerd heidegebied, met zowel droge als natte heide en verspreid wat bomen. Het aandeel dood hout, vooral op plaatsen in de zon, zou wat groter mogen zijn. Het plagwerk dat we zagen was mooi kleinschalig. Niet overal was buiten de paden regelmatig kale grond als geschikte nestlocatie te zien.

Bergerheide en Reindersmeer

Tussen Nieuw-Bergen en Well ligt de Bergerheide. De Bergerheide is een afwisselend natuurgebied met heidevelden, bossen, vennen en stuifzanden. Het Reindersmeer bij Well is ontstaan door zand- en grindafgravingen in de periode van 1971 tot 2001. Door de afgravingen ging veel natuur verloren. Om dit te compenseren werden de oevers op een natuurlijke manier ingericht. Nu liggen er rondom het Reindersmeer diverse lagunes, poelen en vennen.

Reindersmeer

Er is voornamelijk verzameld langs noordwestelijke rand van het meer in de gevarieerde overgangszone tussen het water en de bosrand. Een smalle zone met oeverplanten als grote wederik gaat al snel over in een gevarieerd heideterrein met struweel van onder ander braam. De overgang naar bos is deels mooi gevarieerd. De kwaliteit van het gebied zal toenemen wanneer dit verder wordt uitgewerkt, inclusief voldoende dode bomen op plekken in de rand waar ze een deel van de dag zon kunnen vangen. De oever van het meer is de tweede locatie waar *Epeoloides coecutiens*, bonte viltbij, is gevonden.

Bergerheide

Een heidegebied met veel heischraal grasland en kale plekken. Volop nestgelegenheid voor in de bodem nestelende soorten en ook wat dood hout voor holtebewoners. Veel soorten zijn verzameld op de

Fig. 2. De Bergerheide bij Reindersmeer. Foto Albert de Wilde.

ruigtekruiden in de berm langs de weg tussen de heide en het Lelieven. Het gebied is bekend van de eerste vondst in Nederland van *Coelioxys afra*, schubhaarkegelbij (Schreven 2011). Zijn er toen twee mannetjes gevonden, nu is er voor het eerst een vrouwtje verzameld. Het lijkt er dus op dat er zich hier een populatie bevindt. Deze koekoeksbij parasiteert hier vermoedelijk bij de volop aanwezige *Megachile leachella*, zilveren fluitje.

Het Quin en de Groene Streep

“De Kwen” zoals deze mooie plek (Fig. 3) in de volksmond in Afferden wordt genoemd, was oorspronkelijk een zandduin met een aantal vennen in het 800 hectare grote Bergerbos. Tegenwoordig maakt het onderdeel uit van een 110 hectare groot heidegebied, waarin runderen en geiten meehelpen dit open te houden. Het is een gebied met droge heide, vochtige heide en een zuur ven. In het bezochte deel is kale bodem, geschikt als nestgelegenheid vooral te vinden op en langs de paden.

De Groene Streep Ac. 198-407 is een kruidenrijke akker aan de rand van de heide. De akkerkruiden waren nagenoeg uitgebloeid. Op enkele bloeiende planten zijn de zeldzame *Anthidiellum strigatum*, kleine harsbij, en *Hylaenus dilatatus*, brilmaskerbij, waargenomen. Ook is hier *Epeolus cruciger*, heideviltbij, gevonden, die kennelijk op de heide nog te weinig voedsel kon vinden. Kruidenrijke akkers zijn in heidegebieden een belangrijke voedselbron voordat de struikheide in bloei komt. En een levensvoorwaarde voor lang vliegende soorten zoals de hommels.

Fig. 3. Het Quin. Foto Albert de Wilde.

Eckeltse Beek

Oeverlanden Eckeltse Beek, zeker 10% niet gehooïd met veel gewone roklaver.

Een beekje dat vanuit de Maasduinen naar de Maas stroomt. Het beekdal ten zuiden van Afferden wordt als natuurgebied beheerd. Een groot deel wordt als hooiland beheerd, waarbij verspreid delen niet worden gemaaid. Op de niet gemaaiden delen van het hooiland vlogen veel insecten. De gewone roklaver was daar op dat moment de talrijkste voedselplant. De aanwezigheid van St. Jansvlinders wijst er op dat er voldoende vegetatie ongemaaid de winter overstaat. Langs de beekoever zijn de te verwachten oeverkruiden volop aanwezig. Op kleine schaal zijn er kale steile kanten aanwezig die als nestgelegenheid voor bodemnestelaars kunnen dienen, een wat groter areaal kale bodem zou voor deze groep gunstig zijn.

Literatuur

- Peeters, T.M.J. & M. Reemer. 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). - Stichting EIS-Nederland, 96 p.
- Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit, H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland. Nederlandse Fauna 6. - Naturalis, KNNV en EIS-Nederland, 507 p.
- Peeters, T.M.J., Nieuwenhuijsen, H., Smit, J., van der Meer, F., Raemakers, I.P., Heitmans, W.R.B., van Achterberg, C., Kwak, M., Loonstra, A.J., de Rond, J., Roos, M. & M., Reemer 2012 De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). Natuur van Nederland 11 - Naturalis

Biodiversity Center & European Invertebrate Survey
Nederland, Leiden, 544p.

Schreven, S., 2011. De schubhaarkegelbij *Coelioxys afra* nieuw voor Nederland (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae). - Nederlandse Faunistische Mededelingen 35: 27-31.

Summary

On the third of August 2013 the excursion of the section Hymenoptera went to National Park Maasduinen. With nine participants we visited sites managed by Limburgs Landschap, the municipality Bergen and Staatsbosbeheer. De Hamer, especially the Stalberg (Ac. 203-400) and the heathlands where visited. After that the drift-sand of Bergerheide ((Ac. 203-400) and Reindersmeer. The last site visited was Het Quin; heather with drift-sand (Ac. 198-406) and arable field (Ac. 198-407).

The excursion took place in a period of nice weather and extreme high temperatures. Due to the late spring only the very first heather was flowering. Of the specific heather species only in very small numbers were found. On the banks of the river Maas at the Stalberg lost of flowering plants were found. Also on the banks of lake Reindersmeer there was a reasonable number of flowering plants.

66 species of wild bees were found, 13 named on the Red List (Peeters & Reemer 2003) and two species were new for the area (Peeters et al., 2012), *Epeoloides coecutiens* and *Melitta tricincta*. Of the 33 species of wasps that are found, three (*Gorytes laticinctus*, *Gorytes quinquecinctus* and *Polistes biglumis*) were new to the area (Peeters et al., 2004).